

Sygn. akt IV CSK 296/21

POSTANOWIENIE

Dnia 16 czerwca 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jacek Widło

w sprawie z wniosku Prokuratora Okręgowego w L.
przy uczestnictwie K. M. C.
o ubezwłasnowolnienie,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 16 czerwca 2021 r.,
na skutek skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania
od postanowienia Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 16 grudnia 2020 r., sygn. akt I ACa [...],

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...]
na rzecz radcy prawnego K. P. kwotę 360 (trzysta sześćdziesiąt)
złotych powiększoną o podatek VAT tytułem zwrotu kosztów
pomocy prawnej udzielonej z urzędu w postępowaniu
kasacyjnym.**

UZASADNIENIE

W sprawie z wniosku Prokuratora Okręgowego w L., postanowieniem z 20 marca 2020 r., I Ns [...], Sąd Okręgowy w L. ubezwłasnowolnił całkowicie K. M. C. (PESEL [...]) z domu K., urodzoną w dniu [...] 1952 r. w B., córkę K. i J. z domu J., z powodu choroby psychicznej (pkt I postanowienia) oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania (pkt II-V postanowienia).

Po rozpoznaniu apelacji uczestniczki K. M. C., Sąd Apelacyjny w [...] postanowieniem z 16 grudnia 2020 r., I ACa [...], oddalił apelację (pkt I postanowienia) oraz przyznał pełnomocnikowi uczestniczki kwotę 221,40 zł (w tym podatek VAT) za pomoc prawną świadczoną z urzędu.

Pismem z 31 marca 2021 r. skargę kasacyjną od powyższego postanowienia wywiodła, reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, uczestniczka K. M. C., zaskarżając przedmiotowe rozstrzygnięcie w całości.

Na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c. zaskarżonemu orzeczeniu zarzucono naruszenie art. 13 § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.; dalej jako „k.c.”) przez jego niewłaściwe zastosowanie.

Skarżąca wniosła w pierwszej kolejności o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jako oczywiście uzasadnionej (na podstawie art. 13 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398⁴ § 2 k.p.c. w zw. z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.), a następnie o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości oraz przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, a także o przyznanie wynagrodzenia za udzielenie pomocy prawnej z urzędu według norm przepisanych, albowiem nie zostało ono uregulowane przez mocodawcę w całości ani w części.

W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wskazano, że w niniejszej sprawie wobec K. M. C. zastosowano najdalej ingerujący w sferę praw i wolności jednostki środek prawny - ubezwłasnowolnienie całkowite - choć nie było to celowe, albowiem nie mogło przyczynić się do poprawy sytuacji Skarżącej. W przekonaniu strony skarżącej, w dacie orzekania przez Sądy obu instancji oraz obecnie, istniały i istnieją instytucje prawne mogące zapewnić uczestniczce efektywniejszą pomoc, a nie ingerujące tak dalece w sferę jej dóbr

osobistych. Wobec uczestniczki zasadnym jest przeprowadzenie postępowania nieprocesowego w przedmiocie przyjęcia do szpitala psychiatrycznego osoby chorej psychicznie bez jej zgody na podstawie art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (tekst jedn. Dz.U. z 2020 r. poz. 685; dalej jako: „u.o.z.p.”). Efekt w postaci zastosowania skutecznej pomocy medycznej może zostać osiągnięty wskutek orzeczenia znacznie mniej ingerującego w sferę praw i wolności, jakim jest postanowienie w przedmiocie przyjęcia do szpitala psychiatrycznego bez zgody. Nawet gdyby przyjąć, że poza zorganizowaniem leczenia psychiatrycznego, uczestniczce potrzebna jest pomoc w zarządzaniu majątkiem czy prowadzeniu spraw, to wystarczającym w tym celu było orzeczenie ubezwłasnowolnienia częściowego, co wiązałoby się z ustanowieniem kuratora odpowiedzialnego za swoje działania i zaniechania przed Sądem.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie można uznać, aby w sprawie wystąpiła przesłanka oczywistej zasadności złożonej skargi kasacyjnej.

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c., Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli: 1) w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne; 2) istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów; 3) zachodzi nieważność postępowania lub 4) skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Dla uznania skargi kasacyjnej za oczywiście uzasadnioną nie wystarczy wskazać kwalifikowaną postać naruszenia przepisów prawa, lecz należy także wykazać, że doszło do takiego właśnie naruszenia - oczywistego i widocznego *prima facie* przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej oraz wynikającej już z treści skargi (tak w szczególności postanowienia Sądu Najwyższego: z 4 lipca 2019 r., V CSK 80/19; z 29 marca 2019 r., V CSK 321/18; z 13 czerwca 2018 r., II CSK 71/18; z 26 lutego 2016 r., V CSK 518/15; z 3 grudnia 2014 r., III PK 75/14; z 18 września 2012 r., II CSK 179/12; z 8 marca 2012 r., III SK 36/11; z 3 lutego 2010 r., II PK 304/09).

Oczywiste naruszenie prawa zachodzi wówczas, gdy błąd w interpretacji lub stosowaniu prawa jest widoczny bez pogłębionej analizy wchodzących w grę przepisów (tak postanowienia Sądu Najwyższego: z 26 lutego 2008 r., II UK 317/07;

z 5 października 2007 r., III CSK 216/07; z 19 marca 2004 r., II PK 4/04; z 17 października 2001 r., I PKN 157/01).

Dodatkowo należy stwierdzić, że dla spełnienia podstawy oczywistej zasadności skargi kasacyjnej nie jest wystarczające, aby sąd w sposób oczywisty naruszył prawo, naruszenie to musi mieć oczywisty wpływ na rozstrzygnięcie, i to w taki sposób, aby orzeczenie mogło być uznane za bezprawne (tak Sąd Najwyższy w postanowieniach: z 10 kwietnia 2018 r., I CSK 730/17; z 22 marca 2018 r., III CSK 296/17; z 29 września 2017 r., V CSK 162/17; z 9 maja 2017 r., I CSK 686/16; z 25 stycznia 2017 r., IV CSK 384/16; z 2 czerwca 2016 r., III CSK 113/16).

Biorąc powyższe pod uwagę w niniejszej sprawie, nie sposób uznać by w skardze kasacyjnej skutecznie wykazano jej oczywistą zasadność.

Autor analizowanego środka zaskarżenia konsekwentnie broni stanowiska, jakoby wobec uczestniczki postępowania zastosowano zbyt daleko idącą instytucję prawną - ubezwłasnowolnienie całkowite, podczas gdy możliwym było wszczęcie postępowania o przyjęcie do szpitala psychiatrycznego osoby chorej psychicznie bez jej zgody (art. 29 u.o.z.p.), czy ubezwłasnowolnienie częściowe.

We wcześniejszej judykaturze Sądu Najwyższego wyrażano pogląd, że dopuszczalne jest orzeczenie ubezwłasnowolnienia częściowego w sytuacji, gdy wniosek dotyczy ubezwłasnowolnienia całkowitego (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z 9 sierpnia 1934 r., II C 1221/34 i z 13 grudnia 1976 r., I CR 441/76, GP 1977 r., Nr 12, str. 8). Jednakże stanowisko to zostało zanegowane przez Sąd Najwyższy w aktualnym orzecznictwie. Wyjaśniono, że między ubezwłasnowolnieniem całkowitym a częściowym, a zwłaszcza między żądaniem orzeczenia ubezwłasnowolnienia całkowitego a żądaniem orzeczenia ubezwłasnowolnienia częściowego - także jako żądaniami (roszczeniami) procesowymi - nie zachodzi stosunek, który pozwala na sformułowanie twierdzenia, iż orzeczenie ubezwłasnowolnienia całkowitego jest „czymś więcej” niż ubezwłasnowolnienia częściowego, a zatem że jeżeli wniosek dotyczy ubezwłasnowolnienia całkowitego, to sąd - mimo braku stosownego wniosku - może orzec ubezwłasnowolnienie częściowe, a w pozostałym zakresie

wniosek oddalić. Podkreślono, że wniosek o ubezwłasnowolnienie może być uzasadniony albo nieuzasadniony. Nie jest możliwe jego częściowe uwzględnienie i częściowe oddalenie. W konsekwencji zgodnie z art. 321 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. sąd jest związany wnioskiem w sprawie o ubezwłasnowolnienie, w tym rodzajem ubezwłasnowolnienia jakie ma być orzeczone, co nie wyłącza oczywiście możliwości formułowania wniosków ewentualnych, tj. żądania orzeczenia ubezwłasnowolnienia częściowego, gdyby żądanie orzeczenia ubezwłasnowolnienia całkowitego okazało się bezzasadne (por. postanowienie Sądu Najwyższego z 26 stycznia 2012 r., III CSK 169/11, OSNC 2012 r., Nr 7-8, poz. 97; zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 27 listopada 2018 r., I CSK 541/18).

Przychylając się do powyższego zapatrywania, Sąd Najwyższy w składzie orzekającym podkreśla, że w niniejszej sprawie Prokurator Okręgowy wnosił początkowo o częściowe ubezwłasnowolnienie K. M. C., lecz pismem złożonym na rozprawie 12 września 2019 r. (k. 371 akt sądowych) zmodyfikował ten wniosek, żądając całkowitego ubezwłasnowolnienia uczestniczki. To właśnie kwestia całkowitego ubezwłasnowolnienia K. M. C. była przedmiotem niniejszego postępowania, a Sądy powszechne były zakresem wniosku Prokuratora związane. Dlatego też twierdzenia o możliwości alternatywnego zakończenia niniejszej sprawy [wszczęcie postępowania o przyjęcie do szpitala psychiatrycznego osoby chorej psychicznie bez jej zgody (art. 29 u.o.z.p.), czy ubezwłasnowolnienie częściowe], nie mogą przesądzać o oczywistej zasadności wywiedzionej skargi kasacyjnej.

Przechodząc dalej, należy zauważyć, że w niniejszej sprawie przeprowadzono szerokie postępowanie dowodowe. Sądy powszechne oparły swoje rozstrzygnięcia m.in. na dokumentacji medycznej uczestniczki, zeznaniach świadków oraz pisemnej opinii biegłych psychiatrów (uzupełnionej w opinii ustnej, zawierającej odpowiedzi na zarzuty zgłoszone przez pełnomocnika K. M. C.). Ustalono, że uczestniczka z uwagi na chorobę psychiczną nie jest w stanie kierować swoim postępowaniem. Za takim wnioskiem przemawiają okoliczności, że uczestniczka nie ma świadomości swojej choroby i konieczności stałego i systematycznego leczenia. W konsekwencji uczestniczka nie przyjmuje systematycznie leków, nie zgłasza się regularnie do poradni. Zaprzeczanie choroby

czy odmowa leczenia powoduje zaostrzenie objawów choroby psychicznej. Stan psychiczny uczestniczki znajduje zaś bezpośrednie przełożenie na jej funkcjonowanie. Funkcjonowanie uczestniczki zależy zaś od systematycznego leczenia choroby psychicznej, a zaniechanie takiego leczenia powoduje, że nie jest ona w stanie podejmować racjonalnych decyzji życiowych, pogarsza swoją sytuację życiową i społeczną. Ponadto, K. M. C., mieszkając sama i pozostając bez opieki, wymaga pomocy we wszystkich sprawach, zarówno związanych z codziennym funkcjonowaniem, w leczeniu oraz załatwianiu spraw urzędowych, w tym mieszkaniowych (s. 10-11 zaskarżonego postanowienia Sądu Apelacyjnego w [...]). Odłączenie jej prądu i gazu, które są konieczne dla normalnego funkcjonowania, wynika ze względów bezpieczeństwa dla samej uczestniczki, jak i członków wspólnoty mieszkaniowej.

W świetle powyższych ustaleń faktycznych, którymi Sąd Najwyższy jest na etapie postępowania kasacyjnego związany, nie sposób uznać by orzeczenie o całkowitym ubezwłasnowolnieniu K. M. C. naruszało prawo, a tym bardziej by można było mówić w tym przypadku o naruszeniu „rażącym”, skutkującym potrzebą przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania ze względu na jej oczywistą zasadność. Z najnowszego orzecznictwa wynika, że nie jest wadliwe orzeczenie o ubezwłasnowolnieniu całkowitym oparte na opinii biegłych, z których płynie jednoznaczny wniosek, że uczestnik jest niezdolny do kierowania swoim postępowaniem (postanowienie Sądu Najwyższego z 12 stycznia 2021 r., IV CSK 590/20).

Z tych względów w przedmiocie wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania orzeczono, jak w treści postanowienia (art. 398⁹ § 2 k.p.c.), przyznając ponadto od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...] kwotę 360 (trzysta sześćdziesiąt) złotych powiększoną o podatek VAT na rzecz pełnomocnika uczestniczki, tytułem zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu [§ 14 ust. 1 pkt 27 w zw. z § 16 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (tekst jedn. Dz.U. z 2019 r. poz. 68)].